

pín, socialistické malomeštiactvo a lumpenproletársko-anarchistické tendencie a pod.) naďalej zostávajú mimo pozornosti.

PhDr. B. Hlavová, CSc. rozviedla niektoré teoreticko-metodologické aspekty koncepcie činného vedomia na jeho osobnostnej úrovni. PhDr. I. Bajer, CSc. sa dotkol súvislosti ontologického statusu vedomia a problému intenzifikácie. PhDr. Sejáková pripomenula nevyhnutnosť prepojenia výskumu vedomia s teóriou rečových aktov a zdôraznila význam analýzy verbalizovaných a neverbalizovaných obsahov vedomia. Diskusné príspevky sociológov (PhDr. Matějovský, PhDr. Linhard, Ing. Vodáková, CSc., PhDr. Tuček, CSc.) sa týkali tak teoreticko-metodologických otázok ako aj poznatkov a problémov, ktoré vyplývajú z empirických výskumov.

Na záver možno konštatovať, že kolokvium nesporne splnilo svoje poslanie. Prinieslo celý rad cenných podnetov a námetov a ukázalo nesmierne široký diapazón otvorených problémov, ktorých sa spoločenskovedný front v súvislosti s výskumom vedomia bude musieť zmocniť. K úspešnosti podujatia významnou mierou prispela okolnosť, že celé rokovanie prebiehalo v naozaj tvorivej pracovnej atmosfére a bezprostredná výmena názorov viedla k vyjasňovaniu a zjednocovaniu stanovísk.

Maĝda Holubová

HISTORICKÝ MATERIALIZMUS A SPOLOČENSKÉ VEDY

Približovanie vedy praktickým potrebám a v rámci tohto všeobecného trendu približovanie spoločenských vied aktuálnym potrebám súčasnej etapy nášho spoločenského vývoja je často zdôrazňovaná požiadavka, ktorá je adresovaná nášmu spoločenskovednému frontu. Na XVII. zjazde našej strany sa o tom povedalo: „Zameranie spoločenských vied treba ešte viac priblížiť hlavným otázkam rozvoja spoločnosti. Nie vždy sa darí rozvíjať náročné tvorivé prístupy, ktoré podstatne rozhodujú o kvalite a výkonnosti základného výskumu“ (1, s. 8). Snaha o realizáciu tejto orientácie je organickou súčasťou celospoločenskej tendencie, smerujúcej k presadeniu intenzifikácie a zefektívňovaniu všetkých aktivít, ktoré pozitívne akcelerujú spoločenský vývoj.

Nevyhnutnosť rozvoja tvorivých prístupov, ku ktorým inšpirujú nielen materiály XVII. zjazdu KSČ, ale i mnohé iné stranícke dokumenty z uplynulých rokov, súvisí predovšetkým s dvomi skutočnosťami. O prvej z nich možno konštatovať, že v období spájania vedecko-technického pokroku s prednosťami nášho spoločenského zriadenia, v ktorom žijeme, podstatne narastá význam množstva, kvality a presnosti poznatkov o stave spoločnosti a o charaktere spoločenských procesov, ktorými riadiaci subjekt socialistickej spoločnosti disponuje. Procesy, odohrávajúce sa v riadenom prostredí, sa nedajú na potrebnej úrovni regulovať bez adekvátnych informácií o tomto prostredí. Z uvedenej skutočnosti, ktorá súvisí s aktuálnosťou riešenia mnohých praktických otázok budovania rozvinutého socializmu, pramenia nové požiadavky, kladené v dnešku na spoločenské vedy a i na celú rozsiahlu produkciu ich poznatkov.

Druhá skutočnosť, ktorú máme na mysli, je tesne zviazaná s tým, že náročné a tvorivé prístupy, po ktorých sa v súčasnosti volá i v spoločenskovednom poznávaní, nie je dosť dobre možné rozvíjať bez adekvátneho rozvíjania

výskumných metód tohto poznávania a metodológie spoločenských vied, ktorá sa nimi zaoberá. Narastanie významu metód i metodológie vedeckých výskumov vo všeobecnosti a metodológie spoločenskovedných výskumov zvlášť je determinované najmä tým, že správne zvolená metóda, ktorá zodpovedá skúmaným objektom, je spoľahlivým vodítkom a efektívnym usmerňovateľom pohybu myslenia k pravdivému poznaniu.

Sovietsky metodológ politickej ekonómie I. P. Suslov v tejto súvislosti výstižne poznamenáva, že metóda je svojrázna technológia myslenia. Úzko súvisí aj s celkovým štýlom myslenia, ktorý je „živnou pôdou intuície vedca, orientuje ho v tvorivom úsilí“ [2, s. 11 a 19]. Štýl a spôsoby myslenia, posudzovania či hodnotenia predmetov, javov, vecí a ich sústav boli však v minulosti vždy v podstatnej miere ovplyvňované i filozofiou. Presnejšie — každý takýto štýl sa vždy vyznačoval takými či onakými, častokrát bezprostredne neformulovanými, implicitne však obsiahnutými filozofickými východiskami. I samotná filozofia sa v tej či onej miere vyznačovala a vyznačuje tiež určitou sociálno-poznávacou dimenziou.

Platí to, samozrejme, i o marxisticko-leninskej filozofii, predovšetkým však o historickom materializme ako o jej organickej súčasťi. Nadväzujúc na produkciu ostatných spoločenskovedných disciplín obohacuje najmä poznávanie všeobecných stránok spoločenského života. Vyznačuje sa i integračnou potenciou, dôležitou najmä v situácii značne vystupňovanej diferenciácie vied, ktorá umožňuje čeliť tendenciám, vedúcim k tomu, „aby diferenciácia vied neodôvodnene nedrobila poznatky, nevedla k jednostrannej analýze spoločenských javov, k strate panoramatického pohľadu na predmet a perspektívy jeho vývinu“ [2, s. 34].

Historický materializmus svojím celostným prístupom k spoločenským procesom ovplyvňuje i celkové hodnotenie ich priebehu, čo má vplyv aj na ich usmerňovanie a reguláciu. Tieto úlohy môže však efektívne plniť iba vtedy, keď je úzko spojený s ostatnými disciplínami, poznávajúcimi spoločenské dianie. V marxisticko-leninských spoločenskovedných kruhoch sa preto v posledných rokoch prejavuje zreteľná snaha o prehlbovanie tohto spojenia. Vyúsťuje do diskusií o niektorých dôležitých otázkach metodologického prínosu filozofie a zvlášť historického materializmu v spoločenskovednom výskume.

Na tieto pozitívne vývojové tendencie sa usilovala tvorivo nadviazať aj medzinárodná konferencia na tému *Historický materializmus a spoločenské vedy*, ktorá sa konala 4.—6. marca 1986 v Častej pri Bratislave. Konferenciu organizačne zabezpečili katedry marxisticko-leninskej filozofie Vysoké školy politickej ÚV KSČ a Fakulty Vysoké školy politickej ÚV KSČ v Bratislave.

Konferenciu otvoril a menom rektora VŠP ÚV KSČ privítal účastníkov konferencie člen vedenia VŠP ÚV KSČ a dekan F VŠP ÚV KSČ člen korešpondent SAV J. Bobok. S hlavným referátom na tému *Historický materializmus a tendencie vo formovaní metodológie spoločenských vied* vystúpil vedúci katedry marxisticko-leninskej filozofie F VŠP ÚV KSČ v Bratislave doc. PhDr. M. Štefanko, CSc.

Na konferencii odznelo 21 príspevkov, ktoré sa zameriavali na tri základné okruhy v rámci uvedenej témy. Po prvé išlo o riešenie všeobecno-metodologických problémov, kde do popredia vystupovali také funkcie kategórií a zákonov historického materializmu, ako je integračná, svetonázorová a metodologická, ďalej teoreticko-metodologická hodnota kategórií a zákonov

historického materializmu pri rozvíjaní interdisciplinárnych výskumov, hodnotenie ich významu pre teóriu riadenia sociálnych procesov a úvahy týkajúce sa významu všeobecno-vedeckých pojmov a ich vzťahu ku kategóriám a zákonom historického materializmu a celý rad ďalších. Druhá skupina príspevkov sa orientovala na oblasť problematiky zákona v spoločenských vedách, kde sa poukázalo na teoreticko-metodologický a ideologický význam rozvíjania tejto problematiky. Tretia skupina príspevkov vyjadrila myšlienky, že kategórie a zákony historického materializmu majú dôležité funkcie nielen pri integrácii spoločenskovedného poznania a neplnia len predikčnú resp. prognostickú funkciu, ale majú aj veľkú inšpiratívnu hodnotu vo vzťahu k vlastnému vývoju poznávacej činnosti. Historický materializmus ako neoddeliteľná súčasť marxisticko-leninskej filozofie zohráva tak úlohu pri stanovení základných strategických orientácií spoločenskovedného poznania a môžeme povedať, že práve v tom je dnes jedna z jeho najzávažnejších úloh.

Na konferencii sa zúčastnilo šesť zahraničných účastníkov: prof. N. P. Francuzová (ZSSR), ktorá hovorila na tému *Svetonázorové a metodologické aspekty princípu historizmu*, prof. S. Opara (PER) hovoril na tému *Metodologický význam zákonov historického materializmu*, doc. E. Weckeser (NDR) na tému *Subjektívny faktor — organická súčasť pôsobenia mechanizmu objektívnych spoločenských zákonov — metodologické dôsledky*, dr. K. Rendgen (NDR) sa zamerával na filozofické problémy teórie zospoločnenšenia, doc. S. Karatančev (BER) na filozoficko-metodologické aspekty učenia o špecifike sociálneho poznania a doc. A. Szécsi (MLR) hovoril o filozofickej analýze ekonomických vzťahov spoločnosti.

Na prvý spomínaný okruh boli zamerané aj príspevky našich účastníkov konferencie: doc. PhDr. V. Černíka, DrSc. a doc. PhDr. J. Viceníka, CSc. (*Podmienky — zákon — činnosť*), doc. PhDr. J. Stenu, CSc., doc. PhDr. F. Kána, CSc., doc. PhDr. V. Čecháka, CSc. a iné. Z praktického hľadiska boli cenné najmä tie z nich, ktoré sa vyslovovali k otázkam mechanizmu využívania spoločenských zákonov v riadiacej hospodárskej, kultúrno-výchovnej či inej činnosti za socializmu, k otázkam zdokonaľovania týchto činností prostredníctvom zefektívňovania takéhoto využívania poznávaných spoločenských zákonov i ostatných poznatkov spoločenských vied.

Väčšia časť vystúpení sa orientovala na ďalšie problémové okruhy. Reagovali na kategórie historického materializmu a ich systém vo vzťahu k súčasnému vývoju ostatných spoločenských vied. V príspevkoch člena kor. ČSAV J. Netopilíka, prof. PhDr. S. Adama, CSc., člena kor. ČSAV L. Hrzala, prof. R. Šímu, DrSc., prof. RSDr. E. Gröhnera, CSc. a ďalších rezonoval poznatok, že dôsledkom vzájomnej interakcie medzi filozofiou a spoločenskými vedami je aj posun v chápaní a interpretácii obsahu jednotlivých kategórií. Z príspevkov vyplynul záver, že hranica možností vzájomného ovplyvňovania filozofie a špeciálnych vied je určovaná rozpracovanosťou a obsažnosťou základných filozofických pojmov relevantných i pre ostatné vedy.

Na riešenie otázok späť s rozvíjaním obsahu filozofických kategórií sa zameriavali aj vystúpenia doc. PhDr. M. Zágoršekovej, CSc. (*Funkcia kategórie činnosti v procese konceptualizácie spoločenskovedných teórií*), doc. PhDr. J. Škodáčka, CSc., PhDr. L. Hohoša, CSc., PhDr. I. Buraja, CSc., doc. PhDr. V. Kusina, CSc., PhDr. E. Višňovského, PhDr. M. Mičanínovej, CSc. a iné. Z väčšiny z nich vyplývalo, že súčasné objavy vo

vede vyžadujú adekvátne zdokonaľovanie kategórií historického materializmu a formovanie nových kategórií, akceptujúcich a zovšeobecňujúcich súčasnú prax vedeckého poznávania a pretvárania sveta.

Na medzinárodnej konferencii sa zúčastnilo 50 účastníkov. Možno ju pokladať za úspešnú najmä preto, lebo sa na nej tvorivým spôsobom nastolil celý rad problémov, ktorých riešenie smeruje k efektívnejšiemu napredovaniu spoločenskovedného i filozofického poznávania, ku ktorému inšpiruje XVII. zjazd našej strany.

V edičnom stredisku VŠP ÚV KSČ v Prahe bude vydaný zborník príspevkov z tohto podujatia.

František Krak

LITERATÚRA

1. Správa ÚV KSČ o plnení uznesení XVII. zjazdu strany, Pravda 27. III. 1986.
2. SUSLOV, I. P.: Metodológia ekonomického skúmania. Pravda, Bratislava 1985.